

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора,
професора кафедри педагогіки та психології факультету №3
Харківського національного університету внутрішніх справ**

Мілорадової Наталії Едуардівни

на дисертаційне дослідження Полещук Лілії Василівни

**«Психологічна структура часової компетентності як основа
особистого та професійного успіху», представлену на здобуття наукового
ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки»**

Проблема, яка піднімається в дисертаційному дослідженні Полещук Лілії Василівни, є важливою для сучасного суспільства. Високий темп життя, зростаючий часовий тиск, швидко мінливі умови праці та технологічний прогрес є невід'ємними його характеристиками. Ефективність самореалізації особистості обумовлюється швидкістю її адаптування до нових середовищних умов та розвитком ефективності управління своїм часом. Саме тому наявність розвинутої часової компетентності є важливою складовою особистісного та професійного саморозгортання в сучасному світі. Отже, часова компетентність є однією з ключових компетенцій, яка дозволяє людям справлятися зі зростаючими вимогами та викликами сучасного життя, забезпечуючи більш ефективне, здорове та збалансоване існування. Крім того, ефективне використання часу дозволяє оптимізувати особистісні ресурсні стратегії, спрямовуючи їх на досягнення більш важливих та стратегічних цілей, що є значущим елементом успішного кар'єрного зростання.

Подана до захисту робота Л.В.Полещук «Психологічна структура часової компетентності як основа особистого та професійного успіху» присвячена актуальній проблемі дослідження, а саме виявленню

психологічних особливостей часової компетентності та її місця в структурі особистості, вивченню часової компетентності як інтегрально-системної властивості особистості. Наразі існує досить багато невирішених і дискусійних питань відносно цієї проблеми, тому звернення автора до цієї теми заслуговує схвальної оцінки.

Важливим, на наш погляд, є той факт, що представлене дисертаційне дослідження виконано в рамках комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної психології Одеського національного університету імені І.І.Мечникова «Генеза та соціально-психологічні детермінанти психологічного благополуччя особистості».

Насамперед слід наголосити, що дисертаційна робота відзначається чіткістю і логічністю на всіх етапах її виконання — як на етапі обґрунтування наукового апарату дослідження (визначенні актуальності теми, об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, презентації його методологічної бази і методів), так і при викладенні змісту розділів дисертації та формулюванні її висновків.

Дисертація належно структурована і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та змістовних додатків. Дослідження побудоване на достатній джерельній базі, що складає 210 найменувань (з них 46 джерел іноземною мовою). Науковий зміст, термінологія та стиль викладення результатів дослідження відповідає встановленим державним стандартам та вимогам. Основні результати представлені у 8 публікаціях авторки, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях із психології (з них 3 статті – у наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затверджених МОН України, 1 стаття у міжнародному періодичному виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних); 4 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт і предмет, сформовано мету, викладено завдання та теоретико-

методологічні основи, визначено наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, наведено дані про апробацію отриманих результатів, а також впровадження їх у практику.

У контексті підготовки дисертації були поставлені й реалізовані завдання щодо теоретико-методологічного аналізу підходів до вивчення проблеми часової компетентності особистості; розробки структури часової компетентності особистості та проведення емпіричного дослідження основних особистісних компонентів в її структурі; виділення типів осіб з різним розвитком часової компетентності; укладення методичних рекомендацій щодо розвитку часової компетентності особистості.

Процес реалізації зазначених завдань повною мірою представлений в трьох розділах дисертації. Так, у першому розділі «Проблема часової компетентності в психологічній науці» представлено стан вивчення проблеми часової компетентності особистості. Авторкою зазначено, що концепція компетентнісного підходу сприяє досягненню високопродуктивних результатів як у навчанні, так і в інших сферах життєдіяльності, забезпечує перехід від традиційних академічних норм оцінювання особистості до інноваційної оцінки професійної, соціальної та особистісної адаптації до праці та життя, до безперервної освіти протягом усього життя. В роботі наголошується, що часова компетентність як властивість особистості має свій особливий статус, оскільки зумовлюється особистісними та соціальними чинниками, впливає на ціннісне ставлення людини до часових аспектів свого індивідуального існування та соціального життя.

У другому розділі «Етапи та методи дослідження психологічної структури часової компетентності як основи особистого та професійного успіху» описано вибірку, програму та зміст емпіричного дослідження, аналізуються його результати, роз'яснюються кількісні і якісні показники статистичної обробки даних та їх інтерпретація. Дисертантка переконливо обґрунтовує складові елементи методологічного та методичного апарату.

Обрані методи дослідження є адекватними змісту роботи. Обґрунтовано доцільність вивчення психологічних особливостей часової компетентності як основи особистого та професійного успіху. Слід підкреслити, що авторкою було створено та використано у ході дослідження методику вивчення операційних аспектів часової компетентності особистості (модифікація методики М. Юкнат).

Третій розділ дисертації присвячений представленню результатів емпіричного дослідження психологічної структури часової компетентності як основи особистого та професійного успіху. Авторкою запропоновано модель часової компетентності, яка містить наступні рівні та складові компоненти: процесуальний рівень структурно містить стратегічний компонент (принципи загальної побудови глобальних життєвих планів, мотиваційна спрямованість), інструментальний рівень складається з трьох компонентів: рефлексивно-оцінного (креативність, особистісна та онтогенетична рефлексивність), операційного (динаміка намірів, рівні домагань,) та конкретно-ситуативного (цілепокладання, планування діяльності та її наслідків).

Авторкою модифіковано методику вивчення часової перспективи в залежності наступних виборів від успішності попередніх проб. Варіативність часової перспективи після неуспіху істотно вища: досліджуваний може висловлювати намір підвищити претензії незважаючи на неуспіх (майбутнє), повторити спробу вирішити те саме завдання (сьогодення) чи знизити претензії, повернутися назад, на нижчий рівень (минуле).

В результаті проведеного емпіричного дослідження психологічних особливостей часової компетентності особистості, а саме в результаті проведеного кластерного аналізу було виділено чотири групи респондентів, які мають специфічні особливості часової компетентності. За результатами дослідження ступеня розвиненості операційного та конкретно-ситуативного компонентів часової компетентності виявлено три основні способи ситуативної побудови та функціонування часової перспективи особистості.

Ці види часової перспективи відрізняються за параметрами часової стійкості, схильності до емоційної деформації, залежності від успіху/неуспіху, ступеня ситуативної корекції. Параметри побудови часової перспективи виявили кореляцію з мотиваційними особливостями суб'єкта, рівнем його домагань та досягнень, тобто в залежності від типу мотивації суб'єкта формуються індивідуальні особливості часової перспективи особистості.

В роботі представлені, розроблені авторкою, методичні рекомендації щодо розвитку часової компетентності, які спираються на механізми соціалізації як підґрунтя засвоєння індивідом соціального досвіду, усвідомлення необхідності самоорганізації в часі та адаптації до нових часових викликів діяльності.

Авторкою розкрито основні стилі цілепокладання та самоефективності осіб з різними структурами часової компетентності, а також укладено психологічні портрети осіб з розвиненою часовою компетентністю, виділено та емпірично підтверджено чинники, що негативно впливають на формування часової компетентності особистості.

Результати дослідження та його висновки є достовірними. Дослідження базується на якісному аналізі достатньої кількості наукових літературних джерел, обробці емпіричних даних адекватними методами математичної статистики, застосуванні процедур кореляційного та факторного аналізу.

Логічним завершенням дисертаційного дослідження є обґрунтовані дисертанткою висновки, що відповідають поставленим завданням та становлять певний внесок у розробку теорії та практики психологічної науки. Отримані в ході дослідження результати можуть бути успішно використані при розробці спеціалістами психологічних тренінгів та корекційних програм, спрямованих на надання соціально-психологічної допомоги особам, що спрямовані на розвиток часової компетентності.

Акцентуючи увагу на достатньо високому науковому рівні дисертаційної роботи Полещук Лілії Василівни як в теоретичному, так і

практичному аспектах, слід виділити окремі зауваження та висловити деякі побажання:

1. Досліджуючи часову компетентність авторка обирає дорослих досліджуваних, для яких вона є основою особистого та професійного успіху, на нашу думку, потребує додаткового прояснення авторська позиція щодо того, на якому етапі онтогенезу часові уявлення починають набувати компетентнісних ознак.

2. Позитивно оцінюючи прагнення авторки здійснити ґрунтовний аналіз проблеми часової компетентності зауважимо, що поза увагою залишився ряд питань, зокрема, врахування власної часової одиниці як гаранта особистого та професійного успіху.

3. Нам імпонує авторський підхід до структуризації часової компетентності на підставі ставлення особистості до подій минулого, теперішнього та майбутнього. Саме тому, згадуючи, що категорія ставлення лежить в основі формування характеру, на наш погляд, було б доцільним доповнити укладений методичний комплекс характерологічним опитувальником, що суттєво поглибив би погляд на часову компетентність як частину характеру особистості.

4. Є певні зауваження до якості літературного редагування тексту дисертації, оскільки в ній простежуються стилістичні, граматичні, технічні та друкарські огріхи.

Проте висловлені зауваження та пропозиції не впливають на загальну високу оцінку дисертацій, яка є зразком ретельного, змістового і добре проведеного дослідження. Зроблені у роботі висновки становлять вагому теоретичну цінність. Слід наголосити на самостійності дослідження, авторському формулюванні теоретичних засад роботи, оригінальності та винахідливості у розробленні поставлених завдань.

Дисертаційна робота Полещук Лілії Василівни «Психологічна структура часової компетентності як основа особистого та професійного успіху» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю,

науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

**доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та
психології факультету №3
Харківського національного
університету внутрішніх справ**

Наталя МІЛОРАДОВА